

PLEASE NOTE! THIS IS SELF-ARCHIVED VERSION OF THE ORIGINAL ARTICLE

To cite this Article: Rajalahti, E. (2015) Tieto hallintaan. Tiedonhallinta, potilastietojärjestelmä, Kanta-arkisto – onko tieto ja osaaminen hallussa? Pro terveys 6.

TIETO HALLINTAAN

Tiedonhallinta, potilastietojärjestelmä, Kanta-arkisto – onko tieto ja osaaminen hallussa?

Tieto ja informaatio muuttavat kehitystä ja saavat yhteiskunnassa aikaan uusia haasteita ammattien osaamisvaatimuksiin. Tiedon muuttuessa ja muokkaantuessa osaamisen pitää kehittyä vastaavalle tasolle. Artikkelin perustuu 2014 julkaistuu väitöskirjatyöhön – Terveysalan opettajien tiedonhallinnan osaamisen uudistaminen – ja osaan sen tuloksista. Tutkimusaineisto on kerätty eNNI-hankkeesta (2008-2010), jossa oli myös mukana sairaanhoitajia, osastonhoitajia eri puolilta Suomea ja he vastasivat myös lomakkeisiin ja toimivat vertailuryhmänä hoitotyön opettajille. Tässä kirjoituksessa kuvataan tiedonhallinnan osaamisen kehittymistä edistäviä ja estäviä tekijöitä, joita tarkasteltiin väitöskirjassa yksilöiden ja organisaatioiden tasolla.

Vuonna 2015 elämme osin kymmenen ja kymmenien vuosien takaista tulevaisuutta. Useat ennusteet jo 1990-luvulla hoitotyön tiedonhallinnan tulevaisuudesta ovat saaneet hyväksynnän vasta 2010-luvulla. Tulevaisuuden tiedonsiirron, tallennuksen ja arkistoinnin näkymät sovelluksineen ovat haastaneet terveysalan ammattilaiset.

Potilaan itsehoidolliset palvelut lisäävät ammattilaisten ja kansalaisten uudenlaisen osaamisen ja tiedon tarvetta. Päätöksenteon tuet ovat rakentumassa tätä päivää varten, mutta tulevatko ne liian myöhään, kun potilas itse tietää pilvipalvelunsa kautta, miten toimia ja kertoo sen hoitajalleenkin.

Hoitotyössä uudella jatkuvasti kehittyvällä tiedonhallinnan erikoisalalla osaamisen päivittäminen on tärkeää. Hoitotyön tiedonhallinta vaatii uusia

käytänteitä, tuottaa uutta tietoa ja tutkimusta sekä asettaa näin vaatimuksia osaamisen uudistamiselle. Tästä syystä on tärkeää tarkastella jatkuvasti henkilöstön osaamisvaatimusten ja osaamisalueiden sisältöä ja uudistamistarvetta.

Kansallisen terveyshankkeen, potilastietojärjestelmien vaatimusmäärittelyjen ja uuden kansallisen kirjaamisen mallin ja jatkuvasti päivittyvän lainsäädännön myötä (Sosiaali- ja terveysministeriö 2004) hoitotyöhön alkoi syntyä tiedon hallinnan osaamisen kehittämisen vaatimuksia

Potilastietojen kirjaaminen vaatii vahvaa hoitotyön kielen käsitteellistä hallintaa ja tiedon soveltamisosaamista. Tämä tarkoittaa erityisesti hoitotyöhön luodun terminologian ja hoitotyön prosessin merkityksen ymmärtämistä sekä terminologian käytön systemaattista osaamista potilaan hoitotietojen kirjaamisessa hoidollisen päätöksenteon vaiheiden mukaan sähköiseen, rakenteeseen potilastietojärjestelmään (Ensio & Saranto 2004; Tantt 2008; Liljamo, Kinnunen & Ensio 2012, Kinnunen 2013). Hoidon kirjaaminen kuuluu hoitotyön tiedonhallinnan ytimeen. Useimmiten se on sähköistä ja integroitu tieto- ja viestintätekniikkaa hyväksi käyttäen potilastietojärjestelmään.

Mitä hoitotyön tiedonhallinta on?

Tiedonhallinta tarkoittaa tässä hoitotyön erikoisalaa (Nursing Informatics, NI), jossa jalostetaan, jaetaan, yhdistetään sekä käytetään hoidossa tarvittavaa monitieteistä potilaan tai asiakkaan hoitotietoa, tieto- ja viestintätekniikan avulla. Tavoitteena on hyödyttää päätöksente-

koa hoidon prosessissa potilaan ja asiakkaan terveyden ja hyvinvoinnin edistämiseksi. NI-alaan kuuluu vahvasti tiedon käytön tutkimus, sen hyödyntäminen ja kehittäminen hoitotyön koulutukseen, hallintoon ja käytäntöön.

Hoidon opettajat ja johtajat muutoksen keskellä

Kansallisella tasolla potilastietojärjestelmän muutos on tuonut terveysalalle ja alalla toimiville haasteen tarkastella kirjaamiseen liittyviä osaamiskäytänteitä omassa työyhteisössään. Vuonna 2014 Kansallisen terveysarkiston (Kanta) käyttöönottoon on liitetty ammatillisille suunnattua koulutusta kuten potilastietojärjestelmäpalvelun, potilastiedon arkiston ja tiedonhallintapalvelun verkossa toteutettu käyttöönottokoulutus. Se rakentuu eri osista, jotka suoritettuaan ammattilainen saa todistuksen. Näissä koulutuksissa perehdytään lainsäädännölliseen tietosuojaj- ja tietoturvaosaamiseen sekä tiedonhallintapalvelun käyttöön liittyvään osaamiseen. Tietojärjestelmäpalvelujen ja Omakannan (portti potilaan tai asiakkaan omiin tietoihin) kehityksessä ollaan etenemässä siihen, että potilas itse osallistuu omaa terveyttään koskevaan tiedon hallintaan ja tulkitsee sitä informaatiota, mitä terveydenhuollon asiantuntijat ovat tuottaneet työssään. Miten osata kirjata siten, että tuotettu informaatio ja data on asiakkaalle, potilaalle ymmärrettävää ja arkistokelpoista? Tämä haastaa terveysalan käytännön ja hoitotyön opettajat ajantasaiseen tiedonhankinnan, kirjaamisen, terveydenlukutaidon, tiedonluku-

”Päätöksenteon tuet ovat rakentumassa tätä päivää varten, mutta tulevatko ne liian myöhään, kun potilas itse tietää pilvipalvelunsa kautta, miten toimia ja kertoo sen hoitajalleenkin.”

taidon ja medialukutaidon osaamisen kehittämiseen.

Hoitotyön tiedonhallinnan osaaminen

Väitöskirjatutkimuksessa kysyttiin tiedonhallinnan osaamisen kehittymistä edistäviä ja estäviä tekijöitä, joita tutkimuksessa tarkasteltiin laadullisesti yksilöiden ja organisaatioiden tasolla. Hyvän tiedonhallinnan osaamisen kehittyminen näkyi aineiston analyysissä erityisesti yksilössä, joka hallitsi oman erikoisalansa tai opettajilla opetusalan sa hyvin. Hän paneutui työhönsä perusteellisella vakavuudella. Kehittäjämainen ote työhön näkyi yksilön tarpeesta tarttua kehitystyöhön ja vaikuttaa siten työpaikkansa ja työnsä kehittämiseen. Luonteenomaista työskentelyotteelle olivat keskustelut työpaikalla ja osallistuminen päätöksentekoon vahvalla panoksella. Yksilö toimi itseohjautuneesti, suunnitelmallisesti ja keskusteli työyhteisössä yhteisistä asioista. Osaamista edistävät tekijät näkyivät työntekijän ja opettajan suhtautumisena positiivisesti kehittämiseen, mitä kommentointiin seuraavasti:

”Tarve kehittää kirjaamiskäytäntöä, halu kehittää ja kehittyä ammatissa.”

”Mahdollisuus olla mukana päätöksenteossa hoitotyössä...”

”Itselläni edistävinä tekijöinä voisoin mainita uteliaisuuden, ehkä nuoren iän verrattuna muihin, josta varmaan johtuu kokeilunhalu, kiinnostus koneisiin.”

Ei riittänyt, että yksilö oli yksin kiinnostunut kehittämisestä, se vaati myös kumppanuutta, verkostojen mukaan tuloa, johdon sitoutumista sekä koko työyhteisön tukea. Oli tärkeää, että työyhteisö näki yhteisen päämäärän, lähiesimies oli sitoutunut ja ilmapiiri oli hyvä. Hanketyön etuna oli uusien verkostojen ja kumppanien löytäminen.

Opetusalalla yhteistyö ammattikäytännön kanssa päivitti opetushenkilöstön tietoja, taitoja ja osaamista. Nämä uudet työelämäsuhteet ja uudet mallit tehdä työtä laajensivat ja rikastivat osaamisen kehittämisen edellytyksiä. Osallistujat kommentoivat:

”Omaa ja työyhteisön osaamista on edistänyt erityisesti yhteistyö amk:n kanssa.”

”Työkaverin perehdytys asiaan auttaa”

Tiedonhallinnan ja kirjaamisen oppimisen näkökulmasta yhteisössä oli tärkeää olla toimivat tietojärjestelmät. Laitteiden toimivuus oli tärkeää työn sujumisen ja kirjaamisen oppimisen näkökulmasta niin opetustyössä kuin hoitotyössä toimiville. Aktiivinen pyrkimys, avoin tiedonkulku, eteenpäin pyrkiminen ja tilaisuuksiin tarttuminen olivat edellytyksiä työyhteisön tiedon uudistamiselle ja yhteisöllisen osaamisen syntymiselle.

Parempi tiedonkulku auttaa myös tiedonhallinnassa

Mitä on tehtävä, jotta tiedonhallinnan osaaminen työyhteisössä paranee? Tulosten mukaan muutososaamiseen ja muutoksen johtamiseen nähtiin tarvittavan parempaa tiedonkulkua, ajanmukaisia työvälineitä, sitoutumista ja resurs-

seja toimintaympäristössä. Mikäli tässä osaamisessa on puutetta, se estä tiedonhallinnan osaamisen kehittymistä.

Työyhteisö kehittyi, jos sen johtamisella ja osaamisen johtamisella sekä tietotyövälineillä luodaan edellytykset olla kehittäjä, mikä edistää koko työyhteisön kehittäjämaista työtettä.

Tutkimuksen lopputuloksissa tiedonhallinnan osaamisen kehittämisen yksilötason edellytyksiksi määriteltiin: Hyvä substanssin osaaminen, kiinnostuneisuus oppimiseen, tavoitetietoisuus, työyhteisön tuki, alueen verkostokumppanien tuki, toimiva työympäristö ja tiedonkulku.

Toimintaympäristövaatimukset hyvälle tiedonhallinnan kehittämiseksi olivat: Toimintaympäristön välineiden ajantasaisuus, johtamis- ja muutososaamiseen panostaminen, hyvä, avoin tiedottaminen sekä työyhteisön yhteisöllinen työskentely.

Tutkimuksessa saatujen tulosten mukaan tiedonhallinnan osaaminen uudistuu nopeasti. Kehityksessä mukana pysyminen edellyttää yksilöltä kehittäjämaista työtettä ja työyhteisöltä voimavarojen kohdistamista kehittäjämaisuuteen. Onnistuminen vaatii työyhteisön johtajan vahvaa johtamisosaamista, sitoutumista kehittämiseen sekä jatkuvaa muutososaamiseen panostamista.

ELINA RAJALAHTI
TtT, yliopettaja,
Laurea -ammattikorkeakoulu

➤ LÄHTEET SIVULLA 12.